

Pokrewieństwo języka tocharskiego z językami słowiańskimi – 6

28 listopada 2024

Wnioski

1. Zasadniczym jest stwierdzenie, że język tocharski mimo stosunkowo późnego zapisu jest niezwykle dobrze zachowanym zabytkiem nie tylko języków PIE, ale także języków charakterystycznych dla ludności protoaryjskiej, protosłowiańskiej, protogermańskiej czy protoitalickiej.

2. Niemal połowa zasobu leksykalnego języka tocharskiego, nie znajduje pokrewieństwa z innymi znanymi nam językami. Oznacza to, że Tocharowie posługiwali się w znacznym zakresie językiem nie znanym, najprawdopodobniej charakterystycznym dla ludności z haplogrupą R1 M173 czy nie można wykluczyć, iż był to język wczesnych linii R1a jak M198. Wynika z tego, że język PIE jest niewiadomą i to w większym zakresie aniżeli się powszechnie uważa. Analizy języka tocharskiego podkreślają, że szereg

założeń morfologicznych, prób rekonstrukcji języka PIE należy traktować jako hipotezy, które w wielu przypadkach nie podlegają potwierdzeniu w praktyce (jakim jest język tocharski). Trudno mówić o skutecznej rekonstrukcji języka PIE, skoro połowa słownictwa języka tocharskiego nie wykazuje pokrewieństwa z ludami PIE.

3. Do zasadniczych wątpliwości dotyczących języka tocharskiego należy zaliczyć to czy pierwotnie istotnie był to język kentum, ponieważ szereg poszlak morfologicznych wskazuje, że mógł być to język satem. Dotychczasowe twierdzenia popierające założenie że język tocharski był kentum należy uznać jako pogląd oparty na wybiórczym (lub tendencyjnym) doborze zasobów leksykalnych. Ewentualnie język tocharski może dowodzić ogólnej błędności podziału języków na kentum i satem.

4. Można stwierdzić, że zdecydowanie największe pokrewieństwo język tocharski wykazuje z sanskrytem czy szerzej językami indo-irańskimi oraz słowiańsko-bałtyjską grupą językową. O pokrewieństwie z językami protogermańskimi, protoitalickimi czy greką można mówić w znacznie mniejszym zakresie. Za marginalny należy uznać zakres pokrewieństwa języka tocharskiego z językami: celtyckimi, tureckimi, samojedzkimi, chińskim i tybetańskimi. Orientacyjny zakres i skalę pokrewieństwa między wymienionymi językami przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Skala i zakres pokrewieństwa między językiem tocharskim a wybranymi językami grupy PIE (opracowanie własne).

Języki/obszar pokrewieństwa	fonetyczne	fleksyjne	leksykalne	morfologiczne
indoirańskie	++	+++	+++	+++
słowiano-bałtyjskie	++	+++	+++	++
germańskie	+	-	+	+
italickie	+	+++	+	++
greka	+	+	+	+

5. Udział pokrewieństwa między sanskrytem, językami słowiańskimi, italiczkimi, germańskimi a językiem tocharskim odpowiada udziałowi poszczególnych genomów charakterystycznych dla poszczególnych wymienionych ludów w ogólnej puli genowej przypisywanej Tocharom. Biorąc pod uwagę haplogrupy zidentyfikowane w mumiach tarymskich, zdecydowanie przeważają w nich genomy charakterystyczne dla ludności słowiańskiej i aryjskiej. Genomy charakterystyczne dla ludów germańskich, italiczkich czy celtyckich występują równie marginalnie jak zakres pokrewieństwa leksykalnego między językami tych etnosów. Biorąc z kolei pod uwagę szerszą reprezentację próbek genetycznych (badania V. Kumara z 2022r.), wynika że skala ilości próbek genetycznych dla ludów aryjskich jest podobna do skali pokrewieństwa między językiem tocharskim a językami indo-irańskimi. W nawiązaniu do badań Kumar'a można stwierdzić, że skala genomów charakterystycznych dla ludności germańskiej, celtyckiej i italiczkiej jest znacznie wyższa niż skala pokrewieństwa językowego języka tocharskiego z językami wymienionych ludów. Z kolei skala pokrewieństwa między językami grupy słowiano-bałtyjskiej jest znacznie wyższa niż reprezentacja genowa. Skrajnie niski brak reprezentacji pokrewieństwa leksykalnego między językiem tocharskim a językami ludów azjatyckich (chińskim, tybetańskim, mongolskim) jest z kolei nieadekwatny w stosunku do wysokiej reprezentacji genomów charakterystycznych dla tych ludów, występującej w omawianym badaniu. Wynika z tego, że badania genetyczne z obszarów wokół Tarim Basin nie są w pełni reprezentatywne dla ludności tocharskiej. Bardziej adekwatne są w tym ujęciu badania genetyczne samych mumii. Ilość genomów protosłowiańskich odzwierciedla skalę analogii językowych. Również znacznie mniejszy udział genomów charakterystycznych dla ludności protoceltyckiej, protogermańskiej i protoitalickiej pokrywa się z udziałem językowym tych ludów w języku tocharskim. Przyjęcie takiego założenia wskazywałoby na to, że kontakt Tocharów w ludami indo-irańskimi mógł nastąpić w późniejszym czasie po migracji tego ludu z Europy. Inną ewentualnością jest przyjęcie założenia, że ludność tocharska

mogła mieć charakter wieloetniczny (czego nie potwierdzają wzmianki historyczne), lecz język i kultura była najprawdopodobniej pod wpływem grup pochodzących z obszaru europejskiego, głównie związanego z ludnością aryjską i słowiano-bałtyjską.

6. Na podstawie badań genetycznych i językowych, można stwierdzić, że Tocharowie są wyrazistym przykładem, że poszczególne genomy są przyporządkowane określonym etnosom, kulturze, językom. Wyniki te można uznać za precedens w skali dotychczasowych badań z zakresu językoznawstwa i archeogenetyki. Na podstawie dotychczasowych rozważań i rozstrzygnięć zasadnym jest odniesienie się do pochodzenia (etnogenezy) Tocharów.

7. W przypadku genezy pokrewieństwa językowego i genetycznego między Tocharami a ludami aryjskimi, słowiano-bałtyjskimi, germańskimi, italicznymi można sformułować dwie możliwości powstania takiej relacji. Do pierwszej skłania się zdecydowana większość badaczy. Zakłada ona, że Tocharowie to ludy, które pojawiły się na terenie Azji w III tysiącleciu p.n.e., a przyszły z obszaru europejskiego. Przyjmując taki pogląd za najbardziej prawdopodobny można przyjąć, że migracja ta nastąpiła najprawdopodobniej z obszaru Europy Środkowej i Wschodniej. Migracje taką można byłoby powiązać z obszarem kultury ceramiki sznurowej, która funkcjonowała na terenie centralnej Rosji (kultura fatianowska) po obszar obecnych Niemiec, Polski, Czech, Słowacji, Litwy, Łotwy częściowo południowej Skandynawii i Austrii. Na takie pokrewieństwo wskazują przede wszystkim podobieństwa genetyczne. Wśród reprezentantów kultury ceramiki sznurowej i fatianowskiej znajdujemy haplogrupy analogiczne z tym stwierdzonymi u mumii tarymskich i ludów funkcjonujących w na obszarze pobliskim z Tarim Basin. Chodzi tu przede wszystkim o haplogrupy takie jak: R1a M198, R1a Z282, Z280, ale także aryjską R1a Z93. W kulturze ceramiki sznurowej marginalnie znajdowały się również genomy charakterystyczne dla późniejszych ludów celtyckich,

germańskich i italskich (R1b M343, R1b M269). Tak złożona genetycznie populacja odpowiadałaby w pełni pokrewieństwu językowym występującym w języku tocharskim. Za błędny należy uznać, że na ludy tocharskie wpływ miała kultura Yamnaya. Pogląd taki jest niezgodny z aktualnym stanem wiedzy genetycznej, ponieważ subklada R1b występujące w kulturze Yamnaya są w zdecydowanej większości odmienne od tych występujących w KCS, w kulturze Afanasjewo (w której nawiasem mówiąc dominują R1a) jak też wśród ludów kwalifikowanych jako tocharskie. Genomy występujące w kulturze Yamnaya mają raczej związek z późniejszymi ludami tureckimi (R1bL23/Z2103). W efekcie nie można mówić o wpływie kultury Yamnaya na kształtowanie się genomów charakterystycznych dla Tocharów a tym bardziej ludów protosłowiańskich czy protoaryjskich. Można natomiast przyjąć, że protosłowiańskie i protoaryjskie grupy pochodzące z KCS w drodze do Azji przemieszały się z reprezentantami kultury Afanasjewo w której odnotowano genomy protogermańskie, italskie i celtyckie. Druga mniej prawdopodobna teoria zakłada, że Tocharowie byli ludem o proweniencji eurazjatyckiej, typowej dla ludności R1a M198 i R1 M173. Dopiero w efekcie migracji europejskiej (z kultury ceramiki sznurowej i ewentualnie kultury Afanasjewo) doszło do powstania jednolitej grupy etnicznej i językowej. Opisana ewentualność mogłaby tłumaczyć tak znaczącą skalę występowania w języku tocharskim słownictwa dotąd niezidentyfikowanego, które mogło być pierwotnym językiem charakterystycznym dla R1 M173 lub być może R1a M198. Duży udział genetyczny i językowy pochodzenia słowiańskiego wśród Tocharów można dodatkowo tłumaczyć napływem ludu Śaka i Khumboja Śaka, który powiązał się z Tocharami a jak wykazują badania genetyczne w znacznej mierze posiadał genomy bałtosłowiańskie i aryjskie. Omawiane zagadnienia dotyczące etnogenezy tocharskiej kwestionują liczne interpretacje umieszczające język tocharski na drzewie języków PIE jako odrębny, nie powiązany z innymi ludami PIE lub jako powiązany z ludami germańskimi lub italskimi. W to miejsce można przyjąć, że ludy tocharskie wśród PIE były gałęzią odrębną złożoną z R1a M198, R 1b M343 oraz R1 M173).

Ludy te zetknęły się z etnosami aryjskimi i słowian-bałtyjskimi z nieznaczną domieszką ludów italicznych, germańskich.

8. Ostatni z wniosków dotyczy etnogenezy Słowian. Udział typowych dla Słowian genomów (co dotyczy zarówno współczesnych Słowian jak i próbek występujących na terenach słowiańskich co najmniej od wczesnej epoki brązu) wśród ludności tocharskiej, podobnie jak bardzo wyraźny udział segmentu języka słowiańskiego dowodzi, że ludy słowiańskie czy protosłowiańskie, na terenie Europy jako takie istniały już bądź w czasach kultury ceramiki sznurowej, a nieco wcześniejsze próbki tych genów odnajdujemy na terenie starożytnego Xinjiang czyli obszaru funkcjonowania Tocharów. W przypadku etnogenezy słowiańskiej można także przyjąć hipotezę, że załączki protosłowiańskie istniały już jako element ludu z haplogrupą R1a M198. Takie podejście początki ludów słowiańskich przesuwają w jeszcze bardziej archaiczne czasy. Tym samym badania nad językiem tocharskim po raz kolejny dowodzą nienaukowości i fałszywości uwarunkowanej doktrynalnym zapotrzebowaniem teorii mówiącej o tym, że Słowianie na terenie Europy Środkowej pojawili się dopiero w V wieku n.e.

Koniec

Autorstwo: Rafał Jakubowski ([Stowarzyszenie i Wydawnictwo „PraŹródła”](#))

Ilustracja: [domena publiczna](#) (CC0)

Źródło: WolneMedia.net

Od autora

Praca nad ww. artykułem trwała około roku. Nie jesteśmy wspierani dofinansowaniami ani grantami. Zyskujemy dzięki temu pełną niezależność. Jeśli chcesz wesprzeć nasze badania wpłać na konto Stowarzyszenia „PraŹródła” dowolną kwotę (nr konta 77

1600 1462 1882 7571 2000 0001).

Bibliografia

1. Adams D.Q., Douglas, „Tocharian historical phonology and morphology”, New Haven, Connecticut, 1988.
2. Adams D.Q., „A Dictionary of Tocharian B”, 2nd ed., Amsterdam and New York, 2013.
3. Bednarczyk L., „Języki indoeuropejskie,” t.1, PWN, Warszawa, 1988.
4. Blažek V., Schwarz M., „Tocharians- Who they were, where they came from and where they lived,” *Lingua Posnaniensis*, Poznań, 2008.
5. Carling G., „Dictionary and Thesaurus of Tocharian A. Part 1: A–J”, Wiesbaden, 2009.
6. Hilmarsson J., „Materials for a Tocharian Historical and Etymological Dictionary”, edited Knechtges D. R.: *Hou Han Shu* 後漢書 (History of the Later Han). W: David R. Knechtges, Chang Taiping (eds): „Ancient and Early Medieval Chinese Literature”, A Reference Guide, Part One. Leiden – Boston: E.J. Brill, 2010 .
7. Kłowalew A., „Czemurczecki fenomen jako klucz do rozwiązania problemu tocharskiej praojczyzny”, 2012.
8. Krause W., Thomas W., „Tocharisches Elementarbuch”, I. Grammatik, Heidelberg, 1960.
9. Lehman W.P., „Historical Linguistics An Introduction”, London, 1992.
10. Mallory, J.P., Adams, D. Q., „The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World”, Oxford, 2006.

11. Malzahn M., „The Tocharian Verbal System”, Leiden and Boston, 2010.
12. Pinault G.J.; „Tocharian and Indo-Iranian: Relations between two linguistic areas, in Indo-Iranian Languages and Peoples” [ed.]; N. Sims-Williams, „Indo-Iranian Languages and Peoples”, British Academy Press, Oxford, 2002.
13. Adams D.Q., „The position of Tocharian among the Other Indo-European Languages”, „Journal of the American Oriental Society” 104, 1984, pp. 395-402.
14. Allentoft, M.E. et al., „Population genomics of Bronze Age Eurasia”, „Nature”, 522, 2015, pp., 167–172.
15. Bednarczuk L., „Non-Indo-European features of the Tocharian dialects” (w:) „Words and Dictionaries”, Kraków 2015, p. 55-67.
16. Catt A.A., Huard A., Inaba Y., „Tocharian Abhidharma texts II: a philological study of A”, 384–386, „Journal Asiatique”, 310.2 (2022), pp. 237-273.
17. Furtwangler A, et al. Ancient genomes reveal social and genetic structure of Late Neolithic Switzerland, „Nature Communications”, 1915, 2020.
18. Hamp E., „The Expansion of the Indo-European Language”, „Sino-Platonic Papers”, 239, 2013.
19. Hiratoshi O., Fragments of secular documents in Tocharian A, „Tocharian and Indo-European Studies” Vol 15, 2014, pp.103-129.
20. Kortlandt F., Studies in Germanic, „Indo European, and Indo Uralic”, Series „Leiden Studies in Indo-European”, vol. 17,. Leiden 2010.
21. Kumar V., „Bronze and Iron Age population movements underlie Xinjiang population history”, „Science”, 376, 62

(2022), pp. 2-58.

22. Li C., et. All, „Evidence that a West-East admixed population lived in the Tarim Basin as early as the early Bronze Age”, „BMC Biology”, 8 (15) 2010, pp. 1-12.

23. Li C., „Analysis of ancient human mitochondrial DNA from the Xiaohu cemetery: insights into prehistoric population movements in the Tarim Basin”, China Chunxiang Li1,2, Chao Ning1 , Erika Hagelberg, „BMC Genetics” (2015), pp. 2-11.

24. Liu Y, et al., „Bronze Age cheese reveals human-Lactobacillus interactions over evolutionary history”, Cell 187/2024, pp. 5891-5900.

25. Lionderholm A., et al. Corded Ware cultural complexity uncovered using genomic and isotopic analysis from south-eastern Poland, Scientific Reports 2020.

26. Lubotsky A., Thórhallsdóttir G., with the assistance of Sigurður H. Pálsson, „Tocharian and Indo-European Studies”, „Supplementary Series”, Volume 5, Reykjavík 1996.

27. Lubotsky A.; „Tocharian loan words in Old Chinese: chariots, chariot gear, and town building”, [w:] Mair, V.H. [ed.], „The Bronze Age and Early Iron Age Peoples of Eastern Central Asia”, Philadelphia, University of Pennsylvania Press 1998.

28. Malmstrom H., „The genomic ancestry of the Scandinavian Battle Axe Culture people and their relation to the broader Corded Ware horizon”, „The Royal Society”, 09/2019.

29. Mathieson, I. et al. „Genome-wide patterns of selection in 230 ancient Eurasians”, „Nature”, 528, 499–503 (2015).

30. Mittnik, A. et al. „The genetic prehistory of the Baltic Sea region”, „Nature Communication”, 9, 442, 2018.

31. Moussa, N.M., Bazaliiskii, V.I., Goriunova, O.I.,

Bamforth, F., Weber, A.W., Nov. Y-chromosomal DNA analyzed for four prehistoric cemeteries from Cis-Baikal, Siberia. *J. Archaeol. Sci. Rep.* 17, 2016, pp. 932–942.

32. Norbruis S., Tocharian B *laka-* ~ *palka-*, A *lakā-* ~ *palkā-* 'to see, look', „Tocharian and Indo-European Studies”, volume 20, Museum Tusulanum Press 2020.

33. Olalde I, et al., „The Beaker phenomenon and the genomic transformation of northwest Europe”, „Nature”, 8, 2018.

34. Peyrot M. Notes on Tocharian glosses and colophons in Sanskrit manuscripts I:, „Tocharian and Indo-European Studies” vol 15, 2014.

35. Saag, L. et al. „Extensive farming in Estonia started through a sex-biased migration from the Steppe”, *Curr. Biol.* 2017, 27, 2185–2193.

36. Saag L., „Genetic ancestry changes in Stone to Bronze Age transition in the East European plain”, „Science Advances”, vol 7, Issue 4 2021.

37. Shah B., „Kushan Kings of India were not Yuezhi-based on discoveries”, of Bamboo annals and revised chronological frameworks from Indian and Chinese Sources 2016.

38. Wang W., „Ancient Xinjiang mitogenomes reveal intense admixture with high genetic diversity”, „Science Advances” 7(14) 2021.

39. Zhang F., et all, „The genomic origins of the Bronze Age Tarim Basin mummies”, „Nature”, Vol 599 / 2021 pp. 256-261.

40. Zhang Y.P. et all, „The Genetic Echo of the Tarim Mummies in Modern Central Asians”, *Molecular „Biology and Evolution”* 39(9) 2022, pp. 1-14.

41. <https://ancientrome.ru/antlitr/strabo/index.htm>

42. <https://cetom.univie.ac.at/?words>

43. <https://discover.familytreedna.com/y-dna/R-M198/story>

44 .

<https://polona.pl/item-view/45857079-e1c5-49f6-bdd8-2202ca549acb?page=8>

45. <https://www.yfull.com/tree/R-M198/>